

Pregled povijesti pentekostnog pokreta u Jugoslaviji od početka do 1991.

Franc KUZMIČ

Murska Sobota, Slovenija

franc.kuzmic@guest.arnes.si

UDK: 286

Pregledni članak

Primljeno: 15. 9. 2007.

Prihvaćeno: 3. 11. 2007.

Sažetak *U ovom radu daje se pregled povijesti pentekostnog pokreta na tlu bivše Jugoslavije. Pregled je više deskriptivni i informativni, jer u ovom kratkom radu nije moguće dati iscrpnu analizu i opširan komentar. U prvom je dijelu prikazana povijesna slika pokreta u svijetu, a zatim u Jugoslaviji. Navedena su i dosadašnja istraživanja, kojih je u posljednje vrijeme sve više i znanstveno kvalitetnijih. Slijedi kronološki prikazana povijest pentekostnog pokreta najprije među njemačkim stanovništvom u Jugoslaviji, a onda po republikama bivše Jugoslavije. U nekoliko riječi zapisana je i kratka napomena literarne djelatnosti i djelomično organizacija. Pregled se završava raspadom Jugoslavije 1991. godine.*

Uvod

Kao što je obilježena stota obljetnica pentekostnog pokreta u Azusa ulici u SAD-u, tako se obilježavaju obljetnice i u drugim zemljama širom svijeta, posebice u onima u kojima je pokret započeo u isto vrijeme. U bivšoj Jugoslaviji je bilo u početku nekoliko prigodnih članaka, kasnije i memoarskih zapisa. U posljednje vrijeme pentekostni se pokret obrađuje u seminarskim, diplomskim i magistarskim radovima te doktorskim disertacijama. Ovaj pregled želi biti u prvom redu pokušaj sinteze, iako o pravoj sintezi kao takvoj sigurno još ne možemo govoriti.

Dobru definiciju pentekostnog pokreta zapisao je Peter Kuzmič: „Pentekostalizam je pokret vjere, duboke, doživljene i stvarne vjere u Boga. To je vjera da Bog sve može i da su Božja obećanja za danas, a ne samo kurioziteti prošlosti koje ispituju teolozi. Pokret je protest protiv mrtvila kršćanstva i protiv mrtve i nedjelotvorne teologije koja o Duhu može puno reći, ali ga ne poznaje na djelu.“¹

---

¹ Usp. Peter Kuzmič, „Tko su pentekostanci?“ *Izvori* (Osijek) 40 (1997) 7-8, 19.

POVIJESNI PREGLED

1.1. U svijetu

Duhovno i moralno mrtvilo, brojni teološki problemi koji su krajem 19. i početkom 20. st. zahvatili kršćanstvo u Americi, uključujući i protestantizam, potakli su neke pojedince i crkve na dublji i intenzivniji duhovni život. Sve jači racionalizam i nekoristan tradicionalizam izazvali su potrebu za „religijom srca“, za ponovnim pijetizmom.² „Suvremeni je pentekostalni pokret nastao u kontekstu političkih, intelektualnih, sociokulturnih i religioznih previranja krajem 19. stoljeća. U to se vrijeme u zapadnim zemljama Europe i u Americi pojavljuju ozbiljni glasovi koji pozivaju Crkvu da se vrati ozbiljnijem životu posvećenja.“³

Prvo pentekostno buđenje vjere je počelo među metodistima i baptistima.

U gradu Topeka (Kansas) u SAD-u propovjednik kongregacijske crkve Charles F. Parham⁴ otvorio je malu biblijsku školu⁵ i studentima savjetovao da svaki za sebe proučava Sveto pismo i u njemu traži svjedočanstva o „krštenju u Svetom Duhu“⁶. Zadnji dan 1901. godine djevojka Agnes Ozman zamolila je Parhama da na nju položi ruke kako bi primila Svetog Duha. Parham je teška srca pristao na nešto tako neuobičajeno. „Ona se ispunila blaženstvom, njezinu glavu i lice okružilo je sjaj i počela je govoriti kineskim jezikom. Sljedeća tri dana nije mogla govoriti engleski.“⁷ Poslije su i ostali ustrajno molili i skoro svi doživjeli krštenje u Svetom Duhu. Godine 1905. Parham se preselio u Houston (Texas) i otvorio biblijsku školu za buduće pentekostne propovjednike. Među njegovim studentima bio je i William J. Seymour. Godine 1906. u Los Angelesu, gdje je Seymour propovjedaio, došlo je do velikog probuđenja, a ljudi su doživjeli krštenje u Svetom Duhu. Tako je nekadašnja metodistička crkva u ulici Azusa postala mjesto rođenja suvremenog pentekostnog pokreta i brojnih crkava.⁸

² E. L. Blumhofer, *The Assemblies of God. A Chapter in the Story of American Pentecostalism*. Volume 1-To 1941. Springfield: Gospel Publishing House 1989; W. W. Menzies, *Anointed to Serve*. Springfield: Gospel Publishing House, 1988.

³ Usp. Peter Kuzmič, „Tko su pentekostalci?“ Izvori (Osijek) 40 (1997) 5-6, 13.

⁴ Charles Fox PARHAM (1873-1929), američki pentekostni pionir. Uređivao *Apostolic Faith* i objavio dvije knjige Kol Kare Bomidbar: *A Voice Crying in the Wilderness* (1902) i *The Everlasting Gospel* (1919).

⁵ *Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movement*. Michigan: Zondervan Publishing House 1990, 660-661 (Dalje DPCM).

⁶ Svetopisamska osnova za krštenje u Svetom Duhu je među ostalim u Dj 2,1-41.

⁷ Osobni izvještaj Ch. Parhama - po Kolarić, 130; „Pozni dažd“. Riječ Božja 1961/6, 1-3.

⁸ Za Duhove, slov. Binkošti se upotrebljava i strana riječ pentekost (pedesetnica), koja je grčkog izvora (*pentekostes*) u Dj 2,1, a na slovenski je prevedena kao binkošti ili pentekostni pokret.

Već 1906. i 1907. pentekostni se pokret proširio po čitavom svijetu, u početku najviše među baptističkim i metodističkim crkvama, kasnije i luteranskim.⁹ Pentekostni pokret je naime rođen i u početku odrastao u pokretu svetosti i veslejskoj tradiciji, koja je gledala na spasenje i posvećenje kao na dvije različite stvari. Pokret svetosti bio je jak i među protestantskim pijetistima u Europi, posebice srednjoj. Iz Amerike su žar pentekostnog pokreta u svoju staru domovinu prenijeli doseljenici, posebice Mađžari¹⁰ i Talijani¹¹.

Norvežanin Thomas B. Barrat¹², metodistički pastor, posjetio je 1905. SAD, gdje je doživio krštenje u Svetom Duhu, a po povratku u Norvešku posjećivao je crkve i propovijedao „novi pentekost“ te osnovao pentekostnu crkvu „Crkva Filadelfija“.¹³

Švedski baptistički propovjednik Lewi Pethrus¹⁴ saznao je iz časopisa o radu Th. B. Barrata. Posjetio ga je u Norveškoj, a zatim je u Švedskoj osnovao prvu pentekostnu crkvu. Iz Švedske se pentekostni pokret širio u susjednu Finsku i Dansku, a nakon posjeta Barrata Engleskoj proširio se u Englesku i Irsku¹⁵.

---

⁹ Usp. op. 32.

¹⁰ Usp. op. 17.

¹¹ Od godine 1908 postoje prve pentekostne crkve u Milanu, Torinu i Rimu. (Usp. Juraj Kolarić, *Kršćani na drugi način*. Zagreb: Veritas, 1976, 131. (Dalje Kolarić).

¹² Thomas Ball, BARRAT (1862-1940), rođen u selu Albaston, Cornwall, u Engleskoj. Kad mu je bilo pet godina s roditeljima se preselio u Norvešku. U New Yorku je godine 1906. kršten u Svetom Duhu kao metodistični propovjednik. Postao je pionir pentekostnog pokreta u Norveškoj i sve do smrti glavna pokretačka sila u Norveškoj i u susjednim državama. Nadasve su dobro bile primljene njegove knjige, *Dar proroštva* (1909, pretisak 1974), *U danima poznog dažda* (1909, pretisak 1928) (Usp. DPCM, 50).

¹³ Filadelfija je bio grad u Maloj Aziji i ovoj crkvi je apostol Ivan pisao poslanicu (Otk 3,7-13). Riječ Filadelfija (grčkog izvora) u našem prijevodu znači bratska ljubav.

¹⁴ Lewi PETHRUS (1884-1974), pentekostni pastor, pisac i međunarodni pentekostni voditelj. U početku je bio pastor u baptističkoj crkvi (1906-1911), a kada dolazi u kontakt s pentekostnim pokretom i doživi pentekostno iskustvo postaje pastor u Stockholmu (1911-1958 /1974/). Uvrštava se među pionire pentekostnog pokreta u Švedskoj. Ustanovio je također misiju Filadelfija crkve (1911), izdavačku kuću (1912), Filadelfija biblijsku školu (1915), reviju *Evangelii Harold* (1916), dnevnik *Dagen* (1945), banku (1952) i radio I.B.R.A. (1955). Poznat je kao pisac više knjiga, rasprava i brojnih članaka. Sabrana djela pod naslovom *Samlade Skrifter* izašla su u 10 svezaka (1958-59) (Usp. D. D. Bundy, DPCM, str. 711-712).

¹⁵ Više o tome npr. W. J. Hollenweger, *Enthusiastische Christentum*, te European pentecostalism, u DPCM, 268-278.

U Njemačkoj je počeo s pentekostnom praksom i učenjem evangelički pastor Jonathan Paul,¹⁶ kada se u to uvjerio tijekom posjeta Oslu u Norveškoj. Prije Prvoga svjetskog rata pentekostni je pokret bio poznat i u Sovjetskom savezu, posebno u Rusiji, a potom i u Bugarskoj i Mađarskoj¹⁷.

U Austriju je pentekostna vijest donesena 1923. iz Švedske, i to uglavnom u Beč. Formirana je prva crkvena zajednica Freie Christengemeinde Filadelfia (Slobodna kršćanska zajednica Filadelfija). Austriju je 1936. zbog nastupajućeg nacizma napustio posljednji švedski misionar. Crkva je bila jedno vrijeme prepuštena sama sebi. Godine 1938. rad je preuzeo Karl Fix, propovjednik iz Njemačke; crkva se skupljala pod imenom Deutsche Volksmission. Iz Beča se pentekostni pokret širi u Riedlingsdorf, Kittsee i Potzuensiedl. Švedska pentekostna misija počela je 1928. djelovati u pokrajini Salzburg (Salzkammergut), no vlasti su to zabranile.¹⁸ Nije bilo nikakvih posebnih veza s pentekostnim pokretom u Jugoslaviji. Pentekostna crkva u Austriji oživjela je tek nakon Drugoga svjetskog rata, čemu su pripomogli njemački propovjednici i pastori izbjegli iz Jugoslavije.¹⁹

U Francusku dolazi pentekostni pokret s Englezom Douglasom Scottom, poznatim po darovima ozdravljenja. U Južnu Ameriku pentekostno su učenje odnijeli švedski misionari.²⁰

Pentekostalci su veoma rašireni u SAD-u, Africi, Aziji²¹ i Južnoj Americi, posebno u Brazilu i Čileu.²²

---

¹⁶ Jonathan Anton Alexander PAUL (1853-1931) njemački pentekostni voditelj i pisac. Završio je studij teologije te je služio kao pastor u Pommerenu. Poslije posjeta Oslu 1907. prihvatio je pentekostno uvjerenje. Uredivao je periodične publikacije, kao *Heiligung, Lied des Lammes, Pfingstgrusse, Heilszeugnisse*. Pisao je i pjesme, koje su bile objavljene u pjesmarici *Pfingstjubil*. Preveo je 1914. Novi zavjet na moderni njemački (in der Sprache der Gegenwart). Napisao je i objavio više teoloških djela (Usp. DPCM, 664).

¹⁷ Glede pentekostnog pokreta i crkve u Mađarskoj vidi knjigu J. Makovei & L. Toth *Zgodovina evangelijske binkoštna skupnosti na Mađarskemu*, u prijevodu Joška Kutoše (Veščica, 1997). Strojopis.

¹⁸ Prema knjižici *Zum 50 jährigen Bestehen der Freien Christengemeinden in Österreich*.

¹⁹ Vidi op. 35.

²⁰ Usp. Peter Kuzmič, „Tko su pentekostalci?“ *Izvori* (Osijek) 40 (1997) 5-6, 14.

²¹ U Južnoj Koreji, u Seulu, najveća je pentekostna lokalna crkvena općina na svijetu - broji preko 800.000 članova.

²² Više o tome vidi op. 24.

Danas na svijetu ima više od 500 milijuna pentekostalaca, a s takozvanim karizmaticima čak i više.²³

Pentekostne crkve po svijetu povezane su od 1947. godine u „Svjetsku konferenciju pentekostnih crkava“.²⁴ Konferencije se održavaju svake tri godine po različitim kontinentima.²⁵

1.2. U Jugoslaviji

1.2.1. Dosadašnja istraživanja

Povijest pentekostnog pokreta, kao ni pentekostnih crkava, na području Jugoslavije još nije u cjelini istražena ni napisana. Objavljeno je tek nekoliko parcijalnih djela. Najstariji zapis (u tipkopisu), koji obuhvaća Osijek i Slavoniju u Hrvatskoj, pripremio je Ilija Podrugović.²⁶ U rukopisu, također, postoje uspomene pionira pentekostnog pokreta u Sloveniji Jožefa Novaka²⁷ i njegove supruge Frančiške Novak. Na osnovu Novakovih uspomena i dostupnih dokumenata Franc Ouček je povodom 40-godišnjice djelovanja pentekostne crkve u Veščici pripremio knjižicu *40 let*²⁸. Nešto građe o povijesti pentekostnog pokreta i crkve pripremili su i studenti teologije u okviru seminarskih i diplomskih radnji.²⁹ Pri-

---

²³ Misijjski statističari David Barrett i Patrick Johnstone pripremili su izvještaj o godišnjem prirastu religioznosti. Pentekostne crkve i karizmatске zajednice imaju najveći godišnji prirast, i to 7,3 posto, evanđeoske crkve 5,6 posto. Pentekostne i karizmatске crkve rastu 4,5 puta brže u odnosu na prirast svjetskog stanovništva (Usp. *Lebens Botschaft*, (Salzburg) 2000/7, 10).

²⁴ Više o povijesti pentekostnog pokreta i crkve po svijetu vidi: Walter J. Hollenweger, *Enthusiastisches Christentum. Die Pfingstbewegung in Geschichte und Gegenwart*. Wuppertal: Theologischer Verlag Rolf Brockhaus – Zürich: Zwingli Verlag, 1969.

²⁵ O svrhama i ulozi takvih konferencija vidi više u C. M. Robeck, Jr., „Pentecostal World Conference“. *DPCM*, 707-710. Svjetsku pentekostnu konferenciju ugostili su: Zürich (1947), Paris (1949), London (1952), Stockholm (1955), Toronto (1958), Jeruzalem (1961), Helsinki (1964), Rio de Janeiro (1967), Dallas (1970), Seoul (1973), London (1976), Vancouver (1979), Nairobi (1982), Zürich (1985), Singapur (1989), Oslo (1992), Jeruzalem (1995), Seoul (1998) (Usp. *DPCM*, 707-710; *Golgota* vest 1992/1-6, 20; *Izvori* 1998/7-8, (40)).

²⁶ Ilija Podrugović, *Povijest Kristove Pentekostne Crkve u Osijeku i u blizjoj okolini*, Osijek 1963, 37 str. Strojopis na formatu A5 u arhivu Petra Kuzmiča, fotokopija u arhivu Ferija Kuzmiča. (Dalje Podrugović)

²⁷ Za uspomene je J. Novaka zamolio tada student Peter Kuzmič. Rukopis je pretipkao Feri Kuzmič, tako da je izvornik u Novakovoj ostavštini, a nekoliko kopija kod pojedinaca. Djelomični (nedovršeni) zapis uspomena Frančiške Novak (na podstrek Ferija Kuzmiča) također je u Novakovoj ostavštini.

²⁸ Franc Ouček, *40 let*. Ljubljana 1973. (Dalje Ouček)

²⁹ Stanislav ep. Matičić, *Kratek oris binškošnega gibanja in pojem Cerkve v Kristusovi binškošni cerkvi*. Seminarsko delo. Ljubljana: Teološka fakulteta, 1972; Ivan Mogaš, *Pentekostni pokret u Slavoniji* -

loge za povijest pentekostnog pokreta u Hrvatskoj i Jugoslaviji objavio je Borislav Arapović u knjizi *Njihovim tragom*.³⁰ Povijesni i teološki pregled pentekostnog pokreta u Hrvatskoj objavio je Stanko Jambrek u knjizi *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*.³¹ Prikaz početaka pentekostnog obrazovanja prikazan je u knjižici *Žetva je velika*.³² Niz članaka iz pentekostne povijesti i teologije objavljeno je 2007. u *Leksikonu evanđeoskoga kršćanstva*.³³

1.2.2. Počeci među njemačkim stanovništvom

Počeci pentekostnog pokreta u Jugoslaviji sežu u godinu 1906. kada je u srijemskom mjestu Beška trgovac njemačkog porijekla Kniesel (Knizl?)³⁴ kršten u Svetom Duhu. Crkva u Beški se počela brzo širiti i broj članova se povećao na nekoliko stotina vjernika. U početku su se okupljali po kućama, a ponekad i u evangeličkoj crkvi.³⁵

U Beški je živio i učitelj Samuel Schuhmacher, evangelik po vjeroispovjesti. U njegovoj kući skupljali su se na molitvu i studij Svetog pisma. Ponekad su dolazili propovjednici i evangelizatori iz Njemačke, iz Berlina Benjamin Schilling te pastor Schell.³⁶ Dvije su žene bile 1907. krštene u Svetom Duhu.³⁷ Vjernike su

---

povijest i statistički podaci, Zagreb, 1975; Pal P. Nađ, *Istorijat pentekostnog pokreta na mađarskom jezičnom području u SFRJ*, Zagreb, 1977; Jože Vinkovič, *Kristusova Binkoštna Cerkev v Sloveniji in njena ekumenska razsežnost*. Diplomatska naloga. Maribor: Teološka fakulteta 1979; Natalija Grah, *Kristusova Binkoštna cerkev*. Seminarska naloga FF v Ljubljani, oddelek za etnologijo. Ljubljana, 1990; Marija Kedmenec, *Pentekostni pokret*. Seminarski rad. Osijek: ETF IKP, /b.g./; Mihael Kuzmič, *Binkoštno gibanje v letih 1933-1941 kot začetek Binkoštna cerkve v Sloveniji*. Magistrsko delo. Osijek: ETF, 1997; Perica Knežević, *Povijest Evanđeoske crkve u Donjem Miholjcu*, Osijek: 1999; Tihomir Vekić, *Osvjetljenje početka pentekostne crkve u Slavoniji, Srijemu i Prekmurju*, Osijek: ETF, 2003. Branko Bjelajac je u svome magistarskom radu *The Historical Development of the Protestants and Evangelicals in Serbia until 1945*. obradio djelomice i pentekostni pokret u Srbiji. Ankica Marinović Bobinac je doktorirala na Zagrebačkom sveučilištu na temu *Necrkvena religioznost u Hrvatskoj: primjer pentekostalnih zajednica*.

³⁰ Borislav Arapović, *Njihovim tragom*. Osijek: Izvori 2003.

³¹ Stanko Jambrek, *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*. Zagreb: Bogoslovni institut, 2003.

³² Knjižicu *Žetva je velika* za tisak je priredio Stanko Jambrek 1987. godine povodom petnaeste obljetnice utemeljenja Biblijsko-teološkog instituta u Zagrebu/Osijeku.

³³ *Leksikon evanđeoskoga kršćanstva* priredio je Stanko Jambrek. Objavljen je 2007. godine u izdanju Bogoslovnog instituta i Prometeja iz Zagreba.

³⁴ Usp. P. P. Nađ, *Istorijat pentekostnog pokreta na mađarskom jezičnom području u SFRJ*. Zagreb: BTI 1977, Istorijat, 3. (Dalje Nađ)

³⁵ Više zanimljivih podataka vidi u pismu Petra Dautermanna Petru Kuzmiču (Toronto, 16. 2. 1971). Pismo u arhivi Petra Kuzmiča, kopija u arhivi Ferija Kuzmiča.

³⁶ N. Betschel, *Geschichten die das Leben schrieb*. Kreuzlingen 1993, 11 (Dalje Betschel).

³⁷ Jedna između njih je doživjela krštenje odmah poslije porođaja prvog djeteta. Njenog muža,

nazivali još dugo poslije prvog svjetskog rata „stundisten“.³⁸

Povezali su se s vjernicima iz Njemačke i od tamo primali biblijske citate, koje su vješali na zid, zidne kalendare s kratkim razmišljanjem kao i pjesmaricu Reichsliederbuch.

Nakon Drugog svjetskog rata, poslije sloma nacizma, svi vjernici koji su imali veća imanja, propovjednici i pastori njemačkog porijekla morali su pobjeći iz Jugoslavije. Raspršili su se po cijelom svijetu, a najviše u susjednu Austriju gdje su formirati poslijeratnu pentekostnu crkvu, posebice u Gornjoj Štajerskoj (Oberösterreich).³⁹ Ljudi su poslije rata bili očajni i slomljeni te su tražili pomoć u Svetom pismu.

1.2.3. U Srbiji

Mađarska grana jugoslavenske pentekostne misije ima svoj početak kod malokrštenih od godine 1936. Pioniri su bračni par Franjo i Žužana Racz. Racz je bio po uvjerenju baptist. Tražio je dublje duhovno iskustvo te se povezao s crkvom u Beški, gdje je doživio krštenje u Svetom Duhu. Godine 1936. se sa suprugom preselio u Suboticu. Istovremeno se pentekostni pokret počeo širiti i u Zrenjaninu (tada Veliki Bečkerek) među Srbima, gdje je započela s radom Jozefina Blatnik iz Zemuna. Oko godine 1940. počeli su s radom u Pačiru, a zatim u Kuli, Bajši, Drljanu (Drea), Bačkoj Topoli, Crvenki, Srbobranu (Szenttamás), Feketiću, Kanjiži, Telički, Paliću, Horgošu, Čonoplji, Adi i drugdje.

Crkva u Subotici oko 1941. ima 25 članova te nekoliko propovjednika početnika. Članstvo malokrštenih uključuje djecu, omladinu, članove srednjih godina

---

također vjernika, to je iznenadilo, uplašio se i pomislio na najgore. Pozvao je jednog brata vjernika kao svjedoka događaja. Onda je žena počela slaviti Boga u razumljivom jeziku i s velikom radošću su se obadvoje utješili (Usp. Betschel, 14).

³⁸ Prema Betschelovom mišljenju vjerojatno zato što su svoje sastanke nazivali „stunde“: Bibelstunde, Gebetsstunde, Gemeindestunde, Singstunde itd. (Usp. Betschel, 16).

³⁹ Pentekostni pokret i pentekostna crkva poslije Drugog svjetskog rata u Austriji zapravo je nastavak onoga rada među Nijemcima u Jugoslaviji. Bivši propovjednik iz Jugoslavije Christian Zelenjak iz Beča je pozvao 5. 10. 1946. na prvi susret i razgovor propovjednike iz Austrije i izbjegle propovjednike iz Jugoslavije u Frankenburg (Oberösterreich). Razgovor nije urodio nekim uspjehom. Onda su nastavili razgovore od 3. do 10. 11. 1946. pod vodstvom propovjednika Christiana Zelenjaka i u suradnji s Gemeinde-Evangelisation, ali su i dalje sudionici bili različitih pogleda i nazora. Treću konferenciju je sazvao 14. 12. 1946 u Sattedtu (Oberösterreich) Nikolaus Betschel, izbjegli propovjednik rodom iz Jugoslavije. Okupilo se 26 sudionika te su izabrali starješinstvo u kojem su bili svi iz bivše Jugoslavije: Franz Kramaric (Krems), Christian Zelenjak (Beč) i Mathias Baumgärtner (Hartkirchen). Među vodećim propovjednicima iz Jugoslavije bili su Georg Schneider i Karl Griesfelder. Skoro svi se kasnije, kada su uvjeti to opet dozvoljavali, vraćaju u posjete u Jugoslaviju i propovjedaju po pentekostnim crkvama. (Usp. *Zum 25 jährigen Bestehen der Freien Christengemeinden in Österreich.* /s.l.:s.n./).

i stare.⁴⁰

Jozefina Blatnik se 1936. preselila iz Srijema u Zemun. U Zemunu je svjedočila znancima, susjedima i tako se formirala grupa vjernika koji su se okupljali na molitvu. Njihovo gorljivo svjedočanstvo prenijelo se u Beograd gdje su se okupljali po kućama.⁴¹

Smilja Beljin, kći Anke Beljin iz Beograda se 1938. zbog udaje preselila u Kruševac, gdje se po njezinu svjedočanstvu 1942-43. okupila skupina pentekostnih kršćana.⁴²

Manje duhovno buđenje vjere zamjetno je 1948. godine u Beogradu kada je zajednicu posjetio propovjednik Sabo iz Amerike. Propovijedao je i molio za prisutne. Neki od njih bili su ozdravljeni. Ta vijest se proširila i ljudi su dolazili u prilično velikom broju (200-300 ljudi), tako da je morala intervenirati policija i saslušati Nenada Đorđevića, vlasnika kuće u kojoj su se okupljali.⁴³

Tijekom 1950. nastala je crkva u Karanovcu. Istovremeno nastaju crkvene zajednice u Leskovcu⁴⁴ i Lebanima.⁴⁵

Vjernicima pentekostne crkve u Beogradu se 1961. pridružila grupa vjernika iz crkve malokrštenih pod vodstvom Andrije Anđelića. Poslije 1963. oblikuje se pentekostna zajednica u Vojlovici kod Pančeva, a zatim u Beloj Crkvi, Plandištu, Pančevu, Kragujevcu (1968)⁴⁶ i Somboru (1966).⁴⁷

Pentekostna crkva bila je djelotvorna i među rumunjskom manjinom u Vojvodini i Banatu gdje je krajem 1960-ih bilo 9 crkvenih općina sa 6 propovjednika.⁴⁸

Na Kosovu je počela djelovati prva pentekostna crkva 1985. u Prištini.⁴⁹

1.2.4. U Sloveniji

Kao početak pentekostnog pokreta u Sloveniji slovi 30. kolovoza 1933. godine kad su se doselili misionari Ernest i Marija Mihok u njezino rodno mjesto

⁴⁰ Usp. P. P. Nađ, 4-5.

⁴¹ *Izvori*, 1981/3, 11.

⁴² *Izvori*, 1981/ 3, 12.

⁴³ *Izvori*, 1981/ 5, 11.

⁴⁴ *Izvori*, 1986/ 10, 12 je spomenuto da su u Leskovcu počeli s bogoslužjima 1958.

⁴⁵ *Izvori*, 1981/5, 14.

⁴⁶ *Izvori*, 1981/10, 11-12.

⁴⁷ *Izvori*, 1981/5, 12-13.

⁴⁸ I. Ceranić, „Konfesionalne zajednice u SFR Jugoslaviji“. *Vjerske zajednice u Jugoslaviji*. Zagreb: Binoza 1970, 41.

⁴⁹ Svečano otvaranje je bilo 16. 6. 1985. Usp. *Izvori*, 1984/1, 11; *Izvori*, 1984/7-8, 14.

Veščicu kod Murske Sobote. Nastanili su se kod Jožefa Novaka koji se 1929, nakon četrnaest godina iseljništva u Betlehemu u Pensilvaniji, vratio iz Amerike. Uskoro počinju održavati u njihovoj kuhinji bogoslužja na kojima se osim Novakove obitelji okupljaju u sve većem broju susjedi i seljani. Posljednje večeri 1933. godine Karolina Perkič doživjela je krštenje u Svetom Duhu. Sljedeće godine bilo je 13 vjernika krštenih u Svetom Duhu, a potom i u vodi. Bračni par Mihok ostao je u Veščici do sredine travnja 1934. godine. Nakon toga su se još dvaput vraćali u kraće posjete kako bi utvrdili vjerne u vjeri.⁵⁰ Bogoslužjenja je nastavio voditi Jožef Novak uz pomoć Janeza Vratariča i Franca Banfija.

U nedelju prije podne posjećivali su vjernici bogoslužja u svojim starim matičnim crkvama, poslijepodne i navečer bogoslužja u kuhinji brata Novaka. Tome su se počeli neki od svećenika, posebno evangelički, suprotstavljati, ometati ih i prijavljivati vlastima. S vremenom se počela formirati i organizirati crkvena zajednica. Kuhinja je s vremenom postala premalena, zato su krajem 1935. odlučili sagraditi novu crkvenu zgradu. Kako nisu mogli dobiti dozvolu za gradnju, iz dviju su prostorija u Novakovoj kući uredili 1936. jednu za potrebe bogoslužja, a Novaku su zauzvrat napravili dvije sobe na tavanu.⁵¹ Vjernici su uz novac darivali građevinski materijal te dobrovoljno radili na uređenju.⁵² Krajem 1934. organizirali su prvi tamburaški orkestar⁵³ koji je svirao na bogoslužjima. Vjeronauk su organizirali 1937. godine. Pentekostna crkva u Veščici je 1938. imala 96 članova.⁵⁴ Novak je 1938. uspostavio veze s pentekostalcima u Slavoniji koje je često posjećivao.⁵⁵

Pentekostni pokret se iz Veščice vrlo naglo širio po Prekmurju: u Šulince i Ženavlje (1935), Vadarce (1937), Nuskovu (1939). Godine 1939. počeli su s pisanjem, prevođenjem i izdavanjem traktata i druge potrebne literature.⁵⁶

Kako je tijekom Drugoga svjetskog rata pentekostni pokret u Prekmurju bio zabranjen, prekmurški pentekostalci bili su registrirani kod Slobodne braće u Mađarskoj.⁵⁷

---

⁵⁰ Drugi put su bili od 25. 7. do 17. 8. 1935 i treći put od 9. 1. do 28. 4. 1936. (Usp. Ouček, 9).

⁵¹ Ouček, 14.

⁵² Ouček, 14-15.

⁵³ Ouček, 16-17.

⁵⁴ Ouček, 16.

⁵⁵ Usp. Ouček, 15.

⁵⁶ Veoma detaljno je povijest pentekostne crkve (Binkoštno Cerkev) u Sloveniji za razdoblje 1933-1941. obradio Mihael Kuzmič u svojoj magistarskoj radnji *Binkoštno gibanje v letih 1933-1941. kot začetek Binkoštno Cerkve v Sloveniji* (Osijek 1997). Feri Kuzmič, *Bibliografija tiskov Binkoštno cerkve v Sloveniji 1939-1995*. (Murska Sobota 1996).

⁵⁷ Registrirani su bili kao Keresztyén Testvérgyülekezet. Već sredinom godine 1940. je u evangelič-

Poslije rata je pentekostna crkva registrirana kao Kršćanska duhovna cerkev. Tijekom 1951. i 1952. je bilo sukoba između crkve i tadašnjih državnih vlasti, neke su crkve bile zatvorene (zapečaćene), a neki propovjednici pritvoreni. Poslije izravne žalbe predsjedniku države Josipu Brozu Titu, i nakon njegove intervencije, stvar se sredila. Tijekom 1950-ih prekmursku pentekostnu crkvu posjećivali su poznati propovjednici iz Amerike, među kojima su bili i Nikola Gruić, Oskar Jeske, Paul Williscroft te Stefan Gulyas.

Pentekostna crkva u Veščici je mnogo godina pomagala vjernicima u Novom mestu⁵⁸ i Zagrebu.⁵⁹

Širenjem pentekostnog pokreta ustanovljene su lokalne zajednice u Fokovcima (1954), Zagrebu (1948), Ljubljani (1966), Mariboru (1967), Murskoj Soboti (1969)⁶⁰, Kopru (1982)⁶¹, Voličini (1988),⁶² Bledu (1984) te filijale (npr. Vidonci 1964).⁶³

Pentekostna crkva u Veščici bila je inicijator organizacije dječjih i omladinskih kampova i susreta (prvi se održao 1959. u Ženavlju) i tradicionalnih prvomajskih susreta mladih iz cijele Jugoslavije (održavanih od 1958. do 1964).

Pošto je crkvena prostorija u Veščici za veće priredbe i susrete postala pretijesna, dogradili su je 1964. godine.⁶⁴

Krajem sedamdesetih godina (1978) lokalna crkva iz Ženavlja uz solidarnu pomoć vjernika iz raznih strana u Ženavlju je kupila bivšu osnovnu školu i preuredila za potrebe lokalne crkve, kao i za potrebe dječjih i omladinskih susreta i kampova.

Jožef Novak (1896-1972) je od početka (1933) pa sve do smrti duhovno i administrativno predvodio pentekostnu crkvu u Sloveniji.⁶⁵

---

kom mjesečniku zapisano: „Prepovedane sekte. Na Vogrskom so vse državno obrambo ográžajoče sekte prepovedane. Za tákše se držijo med drugimi: nazarenci, adventisti, sombatisti i risálsčari“ (*Düševni list* 18 (1940) 7, 83).

⁵⁸ Više vidi: Izvori, 1980/4; D. Brkič, „Intervju Adele Brkič. S Kristovom ljubavlju“. *Izvori* (Osijek) 41 (1998), 9-10, 10-13.

⁵⁹ Vjernicima u Zagrebu počeo je 1955. pomagati Ludvik Üllen, a 1961. se preselio u Zagreb (*Usp. Golgotska vest* 1972/1, 17).

⁶⁰ Prvi zameci u Murskoj Soboti datiraju u godinu 1944. (*Usp. Dautermann*, 62).

⁶¹ *Usp. Izvori*, 1985/11, 14 - otvaranje crkve 27. 10. 1985 u kraju Dekani. Zvanično su registrirani godine 1982. *Usp. pismo Izeta Veladžića Feriju Kuzmiču* 29. 1. 2001.

⁶² *Usp. Izvori*, 1988/1, 14. U Voličini se vjernici počinju skupljati već godine 1982, i to u kući Janeza Lešnika.

⁶³ M. Kuzmič, „V delu oznanjevanja evangelija“. *Golgotska vest* 6 (1972) 4-5, 21.

⁶⁴ Ouček, 26.

⁶⁵ Više o tome vidi: F. Ouček, 7-28; M. Kuzmič, *Binkoštno gibanje...*, 41-97.

1.2.5. U Hrvatskoj

Za prve znane zapise petekostnog pokreta u Slavoniji zahvalni smo Iliji Podrugoviću⁶⁶ koji je svoje uspomene na pentekostni pokret u Slavoniji objavio u strojopisu *Povijest Kristove Pentekostne Crkve u Osijeku i u bližoj okolini* (1963).⁶⁷ Taj svoj povijesni rad Podrugović je pročitao pred članovima osječke pentekostne crkve i svi prisutni su na kraju potvrdili istinitost i ispravnost pročitano.⁶⁸

U Slavoniji, u Osijeku, u jesen 1939. pojavio se misionar John Lerch⁶⁹ iz Kalifornije, član pentekostne crkve (Assemblies of God) iz Amerike. Govorio je na mađarskom jeziku, prevodio ga je Franjo Horvat. Budući da crkvu kao takvu nije mogao prijaviti, prijavio ju je kao „Dobrotvorno društvo Filadelfija“; zato su imali svoja društvena pravila i čak članske izkaznice.⁷⁰ Svoju aktivnost su izrazili privremenom financijskom pomoći Crvenom križu. Nastupom Drugoga svjetskog rata Lerch se morao vratiti u Ameriku. Vodstvo osječke crkve je na želju Lercha preuzeo Franjo Horvat, ali je Christian Zelenjak bio sposobniji.⁷¹ Pomoćnik u propovijedanju bio mu je Peter Sorg. Poslije odlaska Christiana Zelenjaka u inozemstvo vodstvo lokalne crkve preuzeo je Ilija Podrugović. Crkva u Osijeku se više puta selila. U vrijeme rata muškarci su bili pozvani u rat, među njima i propovjednici. Poslije rata vjernici njemačke narodnosti morali su napustiti Jugoslaviju, među njima i Peter Sorg i Adam Pfan. Vodstvo i organizaciju crkve preuzeo je Ilija Podrugović. Crkva je doživjela na duhovnom području više jakih udaraca od strane nogopranih, baptista i adventista.⁷²

Pentekostna crkva u Hrvatskoj je 1946. godine preimenovana u „Kristova

---

⁶⁶ Ilija Podrugović (1905-1983) rođen je u Tordincima. U vrijeme rata je aktivan u Osijeku kao propovjednik, orguljaš i starješina. Poslije rata služio je u različitim službama. Prevodio je pjesme i pisao propovijedi. Onda se s porodicom preselio u Australiju (Sydney), gdje je bio aktivan u radu s mladima. Za mlade je tamo održavao razne biblijske tečajeve i izdao biblijski priručnik za mlade u četiri dijela. (Usp. D. Volf, „In memoriam Ilija Podrugović: 1905-1983.“ *Izvori* (Novi Sad) 26 (1983) 3, 11; Podrugović, 22-23).

⁶⁷ U Predgovoru je zapisao: „Vrijedno je, a vjerujem i Gospodu ugodno, da se na papir zabilježi povijest i razvoj naše današnje Kristove Pentekostne Crkve u Osijeku“ i onda nastavlja s tvrdnjom da je to žarište organizacije i uprave koja se očuvala do današnjih dana te je iz nje „potekla prva, iako primitivna, štampa duhovne nauke na hrvatskom jeziku poslije kobnog rata 1940 i slijedećih godina“.

⁶⁸ Treba znati da je upravo subjektivni faktor uvijek i svuda među živima, posebno akterima, moćno prisutan, napose kao obrambeni mehanizam.

⁶⁹ Usp. pismo Petra Dautermanna Petru Kuzmiču (Toronto, 26. 1. 1971).

⁷⁰ Podrugović, 4

⁷¹ Podrugović, 5.

⁷² Podrugović, 9.

duhovna crkva“. Od tada se razvija suradnja s crkvama u Sloveniji čiji propovjednici često posjećuju crkve u Hrvatskoj.

Pentekostnu zajednicu u Zagrebu utemeljio je 1948. dr. Adam Špis, a registrirana je 1949. godine pod imenom Kristova duhovna crkva. Zajednicu od 1955. posjećuju Ludvik Üllen, Jožef Novak i Jožef Hajdinjak, a Ludvik Üllen seli 1961. u Zagreb te preuzima vodstvo zajednice.

U pedesetim godinama i dalje nastale su zajednice u Našicama (1958),⁷³ Belom Manastiru (1960),⁷⁴ Puli (1977),⁷⁵ Rijeci,⁷⁶ Rovinju (1986)⁷⁷ itd.⁷⁸

1.2.6. U Makedoniji

Vjernike u Makedoniji je 1958. posjetio Ludvik Üllen⁷⁹, kasnije i Dragutin Volf. Krajem šestdesetih godina bila je registrirana jedna crkvena zajednica s jednim propovjednikom⁸⁰, a njezini predstavnici posjećivali su savezne godišnje sabore koji su se održavali svake godine 29. i 30. studenog.

Pentekostna crkva je na području Makedonije započela planskim pionirskim radom 1980-ih u Skopju i Štipu.⁸¹

Potkraj studenog 1990. odlukom Sabora u Subotici osnovana je Balkanska misija koja imala cilj pokrivati posebno područje Makedonije.⁸²

1.2.7. U Bosni i Hercegovini

Prva pentekostna crkva na području Bosne i Hercegovine bila je otvorena u Brčkom (1957).⁸³ Potom 1980-ih u Sarajevu, Šapcu⁸⁴ i Mostaru, s misijskom stanicom u Trebinju.⁸⁵

⁷³ Usp. *Izvori*, 1986/3, 13.

⁷⁴ Usp. *Izvori*, 1988/6, 13.

⁷⁵ Usp. *Izvori*, 1980/11, 12.

⁷⁶ Usp. *Izvori*, 1988/12, 16.

⁷⁷ Iako se već prije 23 godine skupljala obitelj (Prim. *Izvori*, 1986/2, 14).

⁷⁸ Povijest Pentekostne crkve u Hrvatskoj napisao je Borislav Arapović pod naslovom *Njihovim tragom* (Osijek: Izvori 2003). Sadrži mnogo građe za povijest te osvjetljuje neke stvari.

⁷⁹ Izjava i podaci iz arhiva Mihaela Kuzmiča.

⁸⁰ *Vjerske zajednice u Jugoslaviji*. Zagreb: Binoza 1970, 41.

⁸¹ Usp. *Izvori*, 1988/12, 14.

⁸² Usp. *Izvori*, 1991/2, 12.

⁸³ Usp. *Izvori*, 1987/12, 14.

⁸⁴ Usp. *Izvori*, 1988/12, 16.

⁸⁵ Usp. *Izvori*, 1985/1, 14.

1.2.8. U Crnoj gori

Krajem 1980-ih započeo je rad pentekostne crkve i u Crnoj gori kad je u Podgorici (Titogradu) i po Crnoj gori počeo djelovati kao misionar Dušan Kljajić.

1.3. Literarna djelatnost

Bogata je bila i publicistička djelatnost pentekostne crkve u Jugoslaviji, i to na skoro svim područjima.⁸⁶ Literatura je bila objavljivana i tiskana na prekmurskom, slovenskom, mađarskom, hrvatskom i srpskom jeziku. Bibliografija pentekostnog tiska u bivšoj Jugoslaviji objavljena je kao prilog u ovom broju časopisa.

1.4. Organizacija

Na poticaj Ilije Podrugovića došlo je 1950. do udruživanja svih triju grana pentekostnog pokreta pod zajedničkim imenom Kristova duhovna crkva, s dodatkom „nogoprani“⁸⁷ ili „malokršteni“.⁸⁸ Klasični pentekostanci takvog dodatka nisu imali. Predsjednik saveza postao je Jožef Novak, tajnik Ilija Podrugović. Malokršteni su potom otvorili svoje crkvene zajednice u Zagrebu i Subotici. Kako se malokršteni i nogoprani nisu pridržavali dogovorenih pravila o međusobnim odnosima te su radili bez znanja saveza, savez se 1954. raspao. Na konferenciji 28. 11. 1954. Kristova duhovna crkva promijenila je ime u Kristova pentekostna crkva.⁸⁹

Odlukom Sabora KPC-a u Jugoslaviji, koji se održao krajem studenog 1989. u Beogradu, Kristova pentekostna crkva u Jugoslaviji promijenila je ime u Evanđeoska crkva u Jugoslaviji. Do promjene je došlo radi čestog nerazumijevanja stranog izraza „pentekostna“. U Sloveniji zbog tradicije i prepoznatljivosti ostaje

---

⁸⁶ Vidi: Franc Kuzmič, *Zgodovinski prikaz publicistične, versko-literarne in izdajateljske dejavnosti Binkoštna cerkve v Jugoslaviji v obdobju 1936-1991*. Magistrska naloga. Osijek: ETF 2001.

⁸⁷ Crkva Božja („nogoprani“) ima svoje korijene od 1925. u Jugoslaviji. Širila se i razvijala po raznim područjima Jugoslavije, u početku više spontano nego organizirano. Na izvanrednom Saboru propovjednika Kristove Duhovne crkve nogopranih, Pokrajine Srijem-Slavonija, bila je prihvaćena odluka o promjeni imena i tako od 3. 3. 1968. deluje i postoji u sadašnjem obliku sa sjedištem u Vinkovcima. Njihovo posebno i specifično učenje je pranje nogu prije obreda Gospodnje večere, i to na osnovi Iv 13,1-19 (Usp. *Glas Istine* 9 (1981) 33, 3-5).

⁸⁸ Za njih je karakteristično da krste malu djecu kao i neke druge tradicionalne crkve (Usp. P. P. Nađ, 7).

⁸⁹ Stanko Jambrek je u knjizi *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj* (Zagreb: Bogoslovni institut, 2003) stručno i detaljno obradio crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj u njihovu povijesnom i teološkom vidu.

još i dalje Pentekostna crkva (Binkoštna Cerkev).⁹⁰

Do raspada SFRJ 1991. godine u Jugoslaviji je postojalo oko 100 pentekostnih zajednica.⁹¹

Zaključak

Ovaj je članak kratka sinteza povijesnog pregleda pentekostnog pokreta i crkava na tlu bivše Jugoslavije. Pentekostni pokret u Jugoslaviji rađa se istovremeno kao i pentekostni pokreti u mnogim drugim zemljama. U početku dvadesetoga stoljeća crkve su nastajale spontano, a prije Drugoga svjetskog rata, te posebice nakon njega, crkve nastaju organiziranim misionarskim djelovanjem. Bogu odani i iskreni ljudi, koji su doživjeli spasenje u Isusu Kristu i krštenje u Duhu Svetomu, svjedočili su o onome što im je Bog učinio. Temeljem njihova svjedočanstva i spoznaje Božje riječi mnogi drugi su povjerovali. Crkve su rasle jer je istina neuništiva.

Summary *This work offers a review of the history of the Pentecostal Movement on the soil of ex-Yugoslavia. The review is rather descriptive and informative, because in this short work it is not possible to give a concise analysis and a wide commentary. In the first part, the historical picture of the world movements is reviewed, and then of Yugoslavia. It shows the existing researches done by now, noticing that their number is growing lately and many of them have scientific significance.*

It also offers a chronologically reviewed history of the Pentecostal Movement among the German citizenship in Yugoslavia, and then among the republics in ex-Yugoslavia. Written in a few words there is a short notice of the literary activity and partially of the organization. The review ends with the fall of Yugoslavia in 1991.

---

⁹⁰ Usp. *Izvori*, 34 (1991) 1, 11.

⁹¹ Prema članku Dragutina Volfa Jugoslavija: zemlja evangelizacijskih mogućnosti u: *Pentecostal Evangel*, Maj 31/1987; uzeto iz: *Žetva je velika*, 51.